فەلسەفەی ئیسلامی.. ئەولەریش ڕەشد.. کاوەی جەلال لە ئەڵمانییەوە

10 گەورەترین بە ئەیستەتلیس:
ئیبن ڕوشد

وەک گەتمان ئەم باوەڕە لە کۆشکی ئەلموەحیدون لە مەڕاکیش ڕاگەیەنرا (1) و هەر لەوە پیاوەکی گەنجیش بیستی کە گرنگیی بە سەرجەم پرسیارەکانی زانست دەدا: ئەبولوەلید ئیبن ڕوشد کە لە ئەوروپا زۆرتر بە ئافەروەس ناسراوە (1198 مردووە). لەگەڵی ژیانی هەندێک هاوشێوەیی لەتەک ژیانی پێگەیشتنی ئیبن توفەیلدا هەبوو: ئەمیش لە ئیسپانیاوە (وەلە ئەم لە کۆردەباوە) هاتبوو بۆ باکووری ئەفریکا، ئەمیش پزیشکی فەرکراو (و هەروەها یاساوان) بوو و لە دیراسەی فەلسەفەدا قووبڕوە، جگە لەوە دەستی کرد بە نووسینی شەرح (کەمەنتار) لەبارەی فەلسەفەی ئەیستەتلیس – پەدەچێت ئیبن توفەیل ئامادە نەبووبێت ئەم ئەرکە لەئەستۆ بگرێت، بۆیە پێشنیاری بە سوڵتان کردبێت ئەرکەکە بدات بە هاوپیشە گەنجترەکەی. سەرباری ئەوەی بەدەگمەن دەتوانین ئەم دوو هزرڤانە بە یەکدی بڕاورد بکەین، چونکە ئیبن ڕوشد پێشبینیی تەواو جیاوازی سەبارەت بە چیێتیی فەلسەفە و مەژووی فەلسەفە هەبوو، بۆیە بە ڕەگەیەکی دیکە دەگەڕا تاکو زانستی فەلسەفەیی لەو پێشوییانە دەربهێنێت کە بە دانوستاندنەکانی سەدەی یازدەیەم و دوازدەیەم دوچاریان بوو بوو. جیاوازییەکان سەرەتا بەو پرسیارە دەستپەدەکەن کە داخە ڕە بە مرۆڤ درابێت بفەلسەفێنێت. ئاشکرایە ئەم پرسیارە بە هیچ شێوەیەک ئیبن توفەیلی بە خەیاوە خەریک نەکردبوو، وەلە ئیبن ڕوشد هەندە بەجیددی وەریگرت کە ئیدی کارەکی خەی بە ناونیشانی "لەتوەژینەوەی بەنەڕەوە" ("فەسڵ ئەلمەقال" – و) بە تەرخان کرد. ئەمە گرەکە وشەیانە لەم ناونیشانە تێبگەین، چونکە ئیبن ڕوشد لەم تێکستەدا بەوە ڕازی نابێت کە بە ئەرگومەنتی فەلسەفەیی بەرگری لە ئیدکانی بکات، بە پێچەوانەوە دەیەوێت بگات بە بڕیارەکی یاسایی لەبارەی ئەوە "کە داخە دیراسەی فەلسەفە و لۆگیک لە یاسا (ی ئایینییە)وە ڕەپەدراو بێت، یاساغ یان پێشنیار کرابێت، یاخود زەرووری بێت". ئیبن ڕوشد بە ئەو مەبەستە دەگەڕێتەوە بۆ قورئان کە گرنگترین سەرچاوەی بەیاری دادوەریانەی ئیسلامییە و تێیدا گەتەی بەم چەشنە

دەبینتەوە: "ئەو کە تەوانینتان هەیە، هەروەها بهزرێن" (سورەتی 59، ئایەتی 2) (2)، یان: "ئایا ئەوان ئانمان لە دەستاتی (خودا) بەسەر ئاسمان و زەویدا و لەوش کە خودا سەراپا ئافراندوویەتی؟" (سورەتی 7، ئایەتی 185)(3). ئەم گەتانە بە تەوانینی ئیبن ەوشد دەیسەلمێنن کە پەویستە مرۆڤان لە بارەی هەکخراوی جیهان و بنەتی خودی خۆیان بهزرێن، بەڵە زۆرتر لەوش، ئەم لەهزرینە گرنگە بە چاکترین شێوازی شیاو ئەنجام بدرێت، چونکە قورئان هەروەها دەبژێت: "بە دانایی و ئامۆژگاریی چاک بانگی مرۆڤان بکە بە سەر هەگەی پەروەردگارت و بە چاکترین شێوەی شیاو موجادەلەیان لەگەڵدا بکە ..." (سورەتی 16، ئایەتی 125)(4). وەلە باشترین شێوەی هزرین ئەوەیە کە ئەنجامەکانی دەسەلمێنرێن. ئەو فەلسەفەیە کە زۆرتر لە زانستەکانی دی پشت بە زانینومای سەلماندنی ئەزموونی تەلیس دەبەستێت. کەواتە ئیبن ەوشد دەتوانێت وەک یەکەم سەرئەنجامی لەهزرینەکانی جەخت بکات کە قورئان (و بەمەش شەریعەت) نەک تەنیا پێشنیار دەکات، بەڵکو هەروەها وەک فرمان (واجب) دەیسەپێنێت کە مرۆڤان خۆیان بە فەلسەفەوە خەریک بکەن.
بەگومان ئەم فرمانە هەموو مرۆڤان وەک یەک ناگرێتەوە. ئاخر ئیبن ەوشد هاوشێوەی هزرڤانانی پێش خۆی جیاوازی دەکات لە نێوان گروپی جودای مرۆڤاندا. هەندێک کەس لە بورهانەکانی (دەمەنستراسیۆنەکانی) فەلسەفە تێدەگەن، هەندێکی دیکە تەنیا لە ئەرگومەنتە دیالەکتیکی یان هەوانبژێرەکان تێدەگەن و لەبەر ئەم هۆیە لە داواکارییەکە بە فەلسەفاندن بەدەرکراون. سەرباری ئەوە دەربڕینەکەی ئیبن ەوشد وەک هاندانێک دەمێنێتەوە، چونکە ئەستا هەروەها واتایەکی ئەوتە دەگەیەنێت کە فەلسەفە بەچەندوچوون پەویستە بە هەموو ئەو کەسانە کە خاوەنی زیرەکی بەهێزن. وەلە گەڕ ئیبن ەوشد بەڵاستی بییەوێت ئەم هەنومایە لە قورئانەوە دەربڕێنجامێنێت، ئەوا دەبێت ەوونی بکاتەوە کە بەچی نووسەرانی دیکە (بە نموونە غەزالی) تەماتی زندەق دەدەنە پاڵ فیلەسوفان و لەرشدا بە هەمان شێوە پشت بە قورئان دەبەستن.
لەسەر ئەمەش "لەتوژینەوەی بەنەڕەوە" وەامکمان پەدەدات، ئەوە ئەستا نەک لە لەهزرینەکی یاساییەوە، بەڵکو لە تەوانینکەوە لەبارەی پرنسیپەکانی ئاقڵی (تەفسیری) قورئان. ئیبن ەوشد جەخت لەوە دەکات کە نابێت مرۆڤ هەمیشە تەنیا بە یەک شێواز لە نووسراوی پیرۆز تێبگات، بە پێچەوانەوە سێ جۆری جیاوازی گەتە لە خە دەگرێت و هەر یەکەیان پەویستی بە دەرچەیەکی ئاقڵکاریانەیە: 1) کەمێک ئایەت هەیە کە لەنەو خۆیەوە ەوون و ئاشکرایە و مرۆڤ دەتوانێت چە بە دەستوۆڕکانی بورهان و چە بە دەستوۆڕکانی دیالەکتیک و

ەوانبژی بەووونی لەی تەبگات. نموونەیەک بە ئەم کەمەکە ئایەتە بریتییە لەم ستەیە: "هیچ خودایەک جگە لە ئەللا نییە". ئەم ستەیە بە هەموو یەکەک ەشنە و نابەت بە ڕاقەکردنی خوازەیی بازڕ واتاکەی لەبکرێتەوە. 2) کەمەکەکی دیکەی ئایەت هەیە کە بگوڕەی گوزارشتی دڕەکی وەک کەمەکەی یەکەم ەوون و ئاشکرایە، وەلە پەویستە مرەقانی سادەش وشەیانە لەی تەبگەن؛ ئەمە بە نموونە لەم ستەیەدا دەبینین: "خودای میهرەبان لەسەر تەختی خەی دامەزرا" (سورەتی 20، ئایەتی 5)(5). ئەم ستەیە وا پەشانی زەرینەی ئیماندارانی دەدات هەروەک خودا وەک پاشایەک لەسەر تەخت دانیشتبەت، ئەمەش لەتەک تەگەیشتنی ئەواندا بە دەسەڵات یەکدەگرێتەوە. وەلە کە خاوەنی تەگەیشتنی باەتر بەت، دەزانەت کە خودا ناجستەییە، کەواتە ناشەت بە شوەنکەوە ببەسترێتەوە، بەیە کەسانی خاوەن زەینەکی بەهەز دەزانن کە دەبەت ئایەتەکی بەو چەشنەی قورئان خوازەییانە ڕاقە بکرەت. 3) لە کەتاییدا کەمەکەکی دیکەی ئایەتگەلی قورئان هەیە و پەیوەندە پەیانەوە دیار نییە کە داخە مرەق وشەیانە یان لە مەغزایەکی خوازەییدا لەیان تەبگات. ناسراوترین نموونە بە ئەوە گەتەکانن لەبارەی زیندووبوونەوە (قیامەت). ئەمە ناتوانین پشتبەستوو بە سەلماندن ئەم گەتانە بپشکنین، چونکە ئەمە بەئاسانی نازانین کە بە چە شەوەیەک زیندووبوونەوەکە (جستەیی؟ هەشەکی؟ تاکەکەسی؟) ەڕەک لە ەڕەزان ەوودەدات. ئیبن ەوشد لە ەوشی ئەم جۆرە ئایەتانەدا جەخت دەکات کە زانایان دەتوانن بەچوونی جیاوازیان هەبەت، چونکە هیچ کامیان ناتوانەت زانینوماکەی خەی بە ئەرگومەنتی بورهانی مسۆگەر بکات. بەیە نابەت هیچ کەس بەهەی بەچوونکانییەوە بە زەندیق دابنرێت – یان ئەوەتا ئەو کەسە نکەی لە خودی بنەماکەی ئیمان دەکات (لەم ەوشەدا هەقیقەتی زیندووبوونەوە) و بەمەش دژبەڕەیی یەکەک لە بنەماکانی ئیسلام دەکات. کەواتە ئیبن ەوشد بە ڕاقەی قورئانیش بەقەد پەویست فەزای کارکردن دادەنێت – هەر ئەوەندە کە ئەو خەی پەویستی پەیەتی. بەڵە، ڕاقەی قورئان تەنانەت مسۆگەری بە سەرئەنجامی لەهزرینە یاساییەکانی ئەو دەدات، چونکە دەیاستەنێت کە گەتەکانی نووسراوی پیرەز (ئەوە گەر دروست ڕاقە بکرەن) لەتەک تەزە فەلسەفییەکاندا یەکدەگرنەوە. وەلە گەر ئەمە ئەوها بەت، ئیدی هیچ هەیەک بە ناوەاندنی فەیلەسوفەکان لەگەڵە نابەت. کە سەرباری ئەوە کاری ئەوها بکات، بەچەندوچوون بەسەهوودا چووە. ئەمە بگومان غەزالیش دەگرێتەوە کە لە نووسینەکەیدا بە ناونیشانی "دژبەژیکردنی فەیلەسوفەکان" / Inkohärenz der Philosophen ("تەهافوت ئەلفەلاسیفە" – و) گەتبووی، فەیلەسوفەکان لە بیست پنتدا بەهەڵەدا چوون (بەوانە سەرەوە، لا 59

(ی کتێبەکە – و)).
دەرخستنی ئەوە دووەم ئەرکی گرنگە کە ئیبن ڕوشد لەئەستۆی دەگرێت. ڕاستییەکەی دەبوو ئەم ئەرکە بەجێبگەیەنرێت، چونکە لەسەر تانوتەی ڕاگەیەنراوەکانی نێو "دژبەژیکردنی فەیلەسوفەکان" نە ئیبن باجە (کە پەدەچێت تێکستەکەی نەناسیبێت) و نە ئیبن توفەیل (کە پەدەچێت لە پێناوی ڕاگرتنی هارمۆنیدا گرنگیی بە تێکستەکە نەدابێت)، پەرچەکرداری پێگونجاویان نواندبوو. ئیبن ڕوشد ئەوها نەبوو، چونکە دەیزانی ناشێت هەرشەکی بەو چەشنە لەدژی فەلسەفە بە شەرحکردن وەلاوەبنرێت، بەیە خەی بەو تەماتانەوە خەریک دەکات و وەڵامەک دەنووسێت: "دژبەژیکردنی دژبەژیکردن" / Inkohärenz der Inkohärenz ("تەهافوت ئەلتەهافوت" – و). ئەو لەم نووسینەدا ئاماژە بە سەرجەم تانوتەکانی غەزالی دەدات و هەوە دەدات بەرپەرچیان بداتەوە.
ئەرگومێنتەکانی ئیبن ڕوشد کە لەم نووسینەدا دێنە دەربەین، سەرنجڕاکێشن، چونکە لەسەر چەند ئاستێکی جیاواز دەبزوێن. ئەو لە لایەک هەرشەکانی غەزالی ڕەتدەکاتەوە، لە لایەکی دی ڕەخنە لە فەیلەسوفانی پێش خەی دەگرێت (پێش هەموویان لە ئیبن سینا): تەزە بیرلێنەکراوەکانی ئەوان بووەن بە هەیەک کە فەلسەفە ناتەبایی نێوەکی (تناقض) لە خە بگرێت و ئیدی بشێت هەرشی بکرێتە سەر. باوەجو ئیبن ڕوشد لەرەدا دەیەوێت شکۆمەندی بە دابی فەلسەفە بگەڕێنێتەوە، بەیە زەر مەبەستێتی فەلسەفە لە هەموو ئەو تانوتانە بپارێزێت کە غەزالی لەدژی دەری بەیبەوون. تەپکی تانوتەکانی غەزالی ئەو تەڕوانینەیە کە فەیلەسوفەکان بەبەواییان (کوفریان) بەاوکردەتەوە، چونکە ئەوان ئەم تەڕوانینانەیان فەرکردووە: 1) ئەزەلییەتی جیهان ("تەهافوت ئەلفەلاسیفە"، بەشی 1)، 2) خودا تەنیا بەگشتی شتە تاکەکان دەناسێت (بەشی 13)، 3) مرۆڤ نەک بە لەش، بەڵکو تەنیا بە دەروون زیندوو دەبێتەوە (بەشی 20).
ئیبن ڕوشد زەر بەتوندی ئەو تەماتانە ڕەتدەکاتەوە، ئەویش بە دانانی ئەم ئەرگومێنتانە: 1) قورئان لە هیچ جێیەکدا ناباژێت کە جیهان لە هیچەوە (من العدم – و) ئافرێنراوە و لە کاتدا هاتە ئاراوە. گەر لە قورئاندا بگشتی گوتە لەبارەی بنەڕەتی جیهان هەبێت، گوتەکان بەزەریی ئاماژەن بە ئەوە کە پەویستە ئەمە بە هاتنئارای جیهان کەرەسەیەکی (ماتەریەکی) ئەزەلی وەک دەرچە دابنێین؛ بە نموونە لە سورەتی 11، ئایەتی 7دا هاتووە: "هەر ئەوە کە ئاسمانان و زەمینی لە شەش ڕۆژدا دروست کرد کاتێک تەختی فەرمانڕەواییەکەی بەسەر ئاوەوە بوو …"(6). وەلە ئەم جەرە ئایەتانە ڕوون نین و دەرفەتی ڕاڤەکردن چە بە فەیلەسوفان و چە بە تیەلگان دەدەن، کەواتە ناشێت هیچ لایەنێک تەماتی بەبەواییی (کوفر)

بداتە پاڵ لایەنەکەی دی بەهەی بیرواکانییەوە. 2) ئەم بە هەمان شێوە پرسیارەکە لەبارەی زانینی خودا دەگرتەوە، وەڵە هەروەها لەرێش بەهەتگەیشتن لە فەیلەسوفەکان هەیە، چونکە ئەوان بە هیچ شێوەیەک نکۆی لەوە ناکەن کە خودا شتە تاکەکان (Partikularia) دەناسێت، بەڵکو تەنیا دەبەژن کە پەیستە جۆری زانینی خودا جیابکرێتەوە لە هەر شێوەیەکی زانینی مرۆڤ. ئاخر مرۆڤان هەنگاو بە هەنگاو زانینی خۆیان بەدیدەهێنن؛ لەزانییەکانیان بە ڕوانین لە شتە تاکەکان دەهێنرێنەدی، وەڵە ئەم لای خودا تەواو پێچەوانەیە: زانینی خودا هەر لە ئەزەڵەوە سەرجەم شتەکان (بە زانینی مرۆڤیشەوە) لە خۆ دەگرێت و پێشمەرج بووە یان پێشمەرجە بە ئەوە کە شتە تاکەکان بەدووی یەکدا دروست بوون یان دروست ببن. 3) لە کۆتاییدا لە پرسیاری زیندووبوونەوەشدا نائاوایی بەرانبەر فەیلەسوفەکان کراوە، چونکە ئەو زانینە کە ئەوان لەم ڕووەوە لە خۆکی دەگەیانن، بە هیچ شێوەیەک دژبەژیی قورئان ناکات، هەی ئەمەش پێشتر لە "لەتوەژینەوەی بەنەڕەوە"دا باس کرا: مرۆ ناتوانێت ئەو جیانەی قورئان کە لە زیندووبوونەوە دەدوێن، بە واتای وشە یان لە مەغزای خوازییەدا بچەسپێنێت، کەواتە ناشێت تەماتی بەبەوایی (کوفر) بدرێتە پاڵ هیچ کەسێک کە پەیوەست بەم پرسیارەوە ڕاقەیەکی دیکە ئەنجام دەدات.

بەمەش پەدەچێت هەموو پنتە گرنگەکان ڕوونکرابێتنەوە. ئیبن ڕوشد ڕەوایەتیی بە فەلسەفە دا، ئەوە چە لە داواکارییە بنەماییەکەیەوە ("لەتوەژینەوەی بەنەڕەوە") و چە لە تاکە تەزکییەوە ("دژبەژیکردنی دژبەژیکردن"). لەمبەدوا ئیبن ڕوشد ڕەپەدراوە بچێتە سەر لەهەزرینە فەلسەفەییەکانی خۆی. وەڵە ئەوە لەو نووسینانەدا ڕوونادات کە تا ئێستا لەمان ڕوانین، بەڵکو لە ژانرێکی دیکەی تێکستدا، واتا: نووسینە پوختە فەرکارییەکان، پارافرازە ڕوونکەرەوە و شەرحەکان (کەمێنتارەکان) کە لەبارەی کەبەرهەمەکەی ئەڕیستەتەلیس (هەروەها لەبارەی ڕەس پوبلیکا ی پلاتۆن و کارانی جیاوازی دیکەی ئەنتیکە) نووسینی.

ئیدی لە کۆتاییدا بەم نووسینانە هزری سیستەماتیکانەی خودی ئیبن ڕوشد ئاوەڵا دەبێت. وەڵە مەبەستی ئەو لەم نووسینانەدا ئەوە نییە کە ڕوانگەی نوێ و چاوەڕوانەکراو پێشانی فەلسەفە بدات، بەڵکو دەیەوێت ڕوانگەی ڕووەو ڕاستی بدۆزێتەوە. ڕاستی بە تەڕوانینی ئەو ناسراوە، چونکە پێشتر ئەڕیستەتەلیس پێیەڕویی کردووە. ئاخر ئەوە ئەڕیستەتەلیس بوو کە فێری کردین لە سروشتی دەوری خەمان تێبگەین و لە سروشتەوە دەرئەنجامگیریی بەهێز سەبارەت بە سەرجەمێتیی بوون ئەنجام بدەین. وەڵە ئەم توانستە درەنگتر لەدەستچوو، چونکە

هزرقانانی وەک ئیبن سینا فەلسەفیان بە تیەلگییەوە (و ئەیستەتلیزمیان بە نوپلاتۆنیزمەوە) گرێ دا؛ ئەوان ئاستی بورهانییان تەکنە کرد بە ئاستەکانی دیالەکتیک و هەوانبژی. هەر بەم شێوەیە فەلسەفە کەهکەشانسە (تەماسوکە) بنەماتییەکەی خۆی لەدەست دا و لەرشێوە دەرفەت بە هەخنەگرانی وەک غەزالی هەخسا هەرش بکەنە سەری.
ئیبن ڕوشد بە ئەوەی هەوڵەست لەدژی ئەو هەرشانە وەربگرێت، سەرلەنوێ دەگەڕێتەوە بە ستاگیریەکە (بە ئەیستەتلیس – و). ئەمە لە زەر هەوشدا سەرئەنجامەکەی ئەوتە دەهەنێت کە ئیبن ڕوشد ئەو تەزە "نوێ"یانە کە فەیلەسوفانی پێش خۆی بە تایبەتی گەڕانیان پەدابوون (بە نموونە جیاکردنەوەی کرەک (ئەسەنس) و لەڕبوون (ئەکسیستەنس) لای ئیبن سینا، یان مەدەلە گەردوونناسییەکەی فارابی بە خوداوە وەک هێ لە تەرپکەدا) هەتەدەکاتەوە و بە زانینوما "کلاسیکی"یە ئەیستەتلیەکان (واتا گەوهەرەکان وەک بەردی بناغەی بوون، خودا وەک هەی بزووتن) جێیان دەگرێتەوە. سەرەتای ئەوە ئیبن ڕوشد هەشتا هەر ناتوانێت وا ئاسان فەلسەفەی ئەیستەتلیس بنیاتبنێتەوە، ئەو خەیشی ئەمە دەزانێت، چونکە لە دەربەینەکانییەوە خویا دەبێت، کە ئەو زانیاریی تەواوی هەبوو سەبارەت بەو هاڤە جیاوازانە کە لەبارەی بەرهەمەکەی ستاگیریەکە لە بەردەستدا بوون (هاڤەکانی ئەلەکساندەری ئەفرەدیسیاسی، تەمیستیەس، سیمپلیکیەس، یەهانس فیلیپۆنەس و هتد). کەواتە ئیبن ڕوشدیش لە لایەنی خۆیەوە هاڤەی ئەیستەتلیس ئەنجام دەدات. ئەو ئەستا دانوستانی ئەو کەشانە دەکات کە لە کەبەرهەمەکەی ئەیستەتلیسەوە دەکەونەوە، هەروەها بەراوردی ئەو هاڤانە دەکات کە پەیوەند بەو کەشانەوە گەڕان پەدرابوون. بەم شێوەیە ئیبن ڕوشد بە خەریکبوونی بەویژدانانە لەتەک مەدەلە تراديسیۆنیەکانی چارسەرکردندا دەگات بە ئیزەک وەهام کە لە بەرنامەڕێژییاندا تەواو نوێ و هەسەنن.
بە ئەوە تیەریی زەین ناسراوترین نموونەیە و لە لەهزرینەکانی ئیبن ڕوشدا رەهەکی گرنگ دەگێڕێت. وەلە ئەو لەردا لە پەگەی زەینی چالاک ناهزرێت (ئەمە لای ئیبن باجە و ئیبن توفەیل پێشینەیی بوو)، بەکو دەیوەت باشتر دیاریی بکات کە داخە مەسەلەکە پەیوەند بە زەینی شیمانەییەوە / پەتەنسیەلەوە (یان ماتەریەلەوە) چۆن بێت. زەرینەی کەنترین نووسەران بەچوونەکی هاوشێوەیان لەبارەی زەینی شیمانەیی هەبوو. ئاخر چە کندی، چە فارابی و ئیبن سینا (هەروەها پاشەوارانیان) وایان دادنا کە هەموو مرۆڤەک خاوەنی زەینەکی خۆیی شیمانەیی، تەنانەت کارایەکی گرنگیان پەدابوو: زەینی شیمانەیی گەرەکە دەرفەتی بەختیاربوون بە تاکەکەس بەخسەنێت (بەگومان

فارابی سنووری بە دانابوو). ئاخر دەگەترا، گەر مرۆڤ بەی بلوێت مرۆڤبوونێت، ئەوسا زەینی شیمانەیی خەیالیزە (تەحقیق) دەکات و بەشی لە جیهانی هەشەکیی ئەزەلیدا بەردەکەوێت.
ئیبن ڕوشد دژی ئەو تەئویلانەی دەوەستێتەوە. بە دیدی ئەو چەند هەیەک هەن کە ئاماژە بە هەبوونی یەک زەینی گشتگیری (یونیڤەرسالی) شیمانەیی دەدەن. ئەمە دەبێت لە لایەک ئاستگەلی تاکەکان (لەڕە بەواتای ئاستەکانی تاکە مرۆڤ) و گشتێتی (لەڕە بەواتای مرۆڤایەتی هەشەکی) لەیەک جیابکەینەوە. کارایییەکانی سەر بە تاکەکەس بوونی بە لەڕبوونی لەشەکی-دەرکییەوە و سەرجەمی ئەو کردانە کە پەیوەندییان بە شئورە دەرکییەکانمانەوە هەیە (وەک دەرککردن، یادەوەری، پەشبینی و هتد)، سەر بەوانن، بەڵێ کارایییەکان لە لایەن دەروونەکی تاکەکەسییەوە کە لەتەک لەشدا لەناودەچێت، پەکەوە دەگونجێنرێن. وەلە بە تەئویلی ئیبن ڕوشد مرۆڤایەتی هەشەکی سەر بە کایەی تاکەکەس نییە، بەڵکو خەی لە سەرووی هەموو ئەو سەرئەنجامانەوە دەبینێتەوە کە لە تاکە دەرککردنەکانەوە بەدیدەهێنرێن، ئەویش چونکە مرۆڤایەتی هەشەکی بە دامالین (ئەبستراکسیۆن) لە سەرئەنجامەکان، تەگەیەک دەسازێنێت. وەلە تەگە گشتییە و زانین لەمە تەگە لای سەرجەم مرۆڤان هەمان زانینە (بە نموونە یاسا ماتماتیکییەکان). لەڕەوە ئیبن ڕوشد دەرئەنجامێنێت: دەبێت شوێنگەی (ئینستانسی) تایبەت بە ناسین لای سەرجەم مرۆڤان هەمان شوێنگە بێت. هەروەها ئەرگومێنتەکی دی لە خودی زەینی شیمانەییەوە دەکەوێتەوە: زەینی شیمانەیی، پەش ئەوەی بهزرێت، توانستی پەتییە. ئیبن ڕوشد پەناسەی دەکات وەک: "بەشیمانەیی بریتییە لە سەرجەمی ئەو فەرمە (هەشەکی) یانە کە سەر بە فەرمە گشتگیرە (یونیڤەرسالە) ماتریالەکانن". ئەو هەروەها جەخت دەکات: "پەش ئەوەی (زەینی شیمانەیی – و) لەیان (لە فەرمە گشتگیرە ماتریالەکان – و) تێبگات، خەی بوونەوەرەکی کردەکی نییە". بەگومان زەینی شیمانەیی وەک توانست ناجەستەییە، هەروەها وەک توانست هەمیشە هەبووە. ئەمە هەروەها ئاماژەیە بە گریمانەکردنی یەک تاکە زەینی شیمانەیی کە ئەزەلییە و بە چالاکییە (فەلسەفەیی)کەی گەرەنتی بە نەمریی تەگەزی مرۆڤ دەدات – بەگومان نەک بە نەمریی تاکە مرۆڤ.

کاوە جەلال لە ئەمانییەوە

پەراوێز

[1] مەبەستی نووسەر پەشنیارەکەی ئیبن تۆفەیلە بە ئەوە کە

پەرچەکردار بەرانبەر فەلسەفەی ئیبن سینا بنوێنرێت: ئیبن توفەیل نایدەوێست وەک غەزالی رەخنە لە فەلسەفەی ئیبن سینا بگرێت، ئەو هەروەها نایدەوێست وەک ئیبن باجە بگەڕێتەوە بۆ فەلسەفەی فارابی، بۆ پێچەوانەوە ئیبن توفەیل لەو بڕوایەدا بوو کە دەشێت کەسێک لە مەبەستەکانی ئیبن سینا و غەزالی چەبکرێت بڕوانێ: هەمان نووسەر: فەلسەفەی ئیسلامی. سەقامگیربوونی فەلسەفە لە ئیسپانیا. هەمان سایت.

٥) "فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "سا ئەوە دەرس وەرگرن، ئەی گرەی خاوەن ئاوەزان".

٦) "أو لم ينظروا فى ملكوت السموات والارض وما خلق الله من شىء …" (بە کوردی لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "ئاخۆ ئەوان لە دامو دەزگای پێ شکۆی عاسمانەکان و زەمین و هەرچی خوا دروستی کردوون، نا نەماون؟". لای بورهان محەمەد یاسین، تەفسیری ئاسان: "ئایا بە سەرنجیان نەداوە لەو هەموو دەسکاتە گەورەیەی خودا لە ئاسمانەکان و زەویدا و ئەو هەموو شتانەی کە خودا بەدیی هێناون؟".

٧) "ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ …". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "بە کارزانی و ئامۆژگاریی پەسند، مەردوم بەرەو ڕێگەی پەروەردەت گازی بکە و بە چاکترین شێوە لێگەیان بدە."

٨) "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "ئەو خودایەی لەسەر تەختی خەی دامەزرا".

٩) دەربارەی ئەرەبییەکە: "وهو الذى خلق السموت والارض فى ستة أيام و كان عرشه على الماء …". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "هەر ئەویشە کە ئاسمانان و زەمینی لە شەش ڕۆژدا دروست کرد و تەختی فەرمانڕەوایی ئەو لەسەر ئاو بوو …".

سەرچاوە:

Ulrich Rudolph, Islamische Philosophie, München 2004

فەرهەنگۆک

ماتەری: (بە واتای وشە) کەرەسە.

پارافراز: دانەوەی تێکستێک بە وشەی خۆیی.

ڕۆس پوبلیکا: کۆمار، ناونیشانە لاتینییەکەی دیالۆگی "پۆلیتیا"ی پلاتۆنە کە بە ئەمانی وەرگێڕاوە بە "دەوڵەت".

زەینی شیمانەیی / توانستێکی (پۆتێنسیەل) و زەینی کردەکی (ئێکتوەل): یەکەمیان توانستی سروشتیی مرۆڤە بە هزرین، فێربوون و

هتد، کە تایبەتە بە سەرجەم مرۆڤان؛ دووەمیان ئەو زیندەیە کە لە شتە کەرەسەیەکانەوە (ماتریالەکانەوە) فەرمانگانی کرێکی گشتاندووە، واتا بە دامانین لێیان تێگەیەکی گشتیی سازاندووە، هەروەها شارەزای هەر پرنسیپێکی زانستگانە.

ئیدۆلۆژیای فریدە لە شیعرەکانی (دەیەم و بەباکم-ئەمن کوردم)ی هەمن موکریانی.. توێژەر عبدالسلام ئسماعیل صادق

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

AbdulsalamEsmailSadiqDownload

پشتگیرانی فاشیزمی نوێ لە ئیسرائیل.. نادر عەبدولحەمید

1. **پەرچەکردار یان پاکتاوسازی**
   ئەم وەحشی گەری و کوشتوبڕیەی کە (ناتانیاهۆ) دەستی داوەتە دژ بە هاوڵاتیانی فەلەستینی لە (کەرتی غەزە)، ناتوانرێت بەو شێوەیە لێکبدرێتەوە کە ئەوە پەرچەکردارێکە بەووی کردە تیرۆریستانەکەی (حەماس) لە (۷ی ئۆکتۆبەری ۲۰۲۳)دا، و تەنها بە "بنبڕکردنی حەماس و تیرۆر" بێت، چونکە کوشتنی هەزارەها مەدەنی دانیشتوان و کاولکاری شارەکان و وێرانکردنی گەلێ کشتوکاڵییەکان و ڕێگاوبانەکان و هێڵەکانەدنی ژێرخانی

شارستانی لە (کەرتی غەزە) واوەترە لە پەرچەکردار، ئیتر ئەمە پیادەکردنی سیاسەتێکی فاشیستی ڕەگەزپەرستانەی پاکتاوسازی قەومیە [ethnic cleansing policy] بەشێوەیەکی پلان بۆداڕێژراو و ڕێکخراو و ئاگاهانە لە لایەن (ناتانیاهۆ) و باڵی ڕاستڕەو و فاشیستی سەهیۆنیزمەوە، بە مەبەستی ناچارکردنی فەلەستینیەکان بە کۆچی زۆرەملە و دەستبەسەراگرتنی سوپای داگیرکەری ئیسرائیل بەسەر ئەم کەرتە و پاشان تەواوی خاکی فەلەستیندا.

ئەمە وەک بەشێک لەو سیاسەتە لە (کەناری ڕۆژاوا)ی فەلەستینیش کەوتۆتە ڕەشکوژی و دەستی سوپا و چەکدارانی تاقمە جووە شەڤەنیستەکانی ئاوەدانکردنەوە بە دەستدرێژی و ئەنجامدانی تاوان دژ بە دانیشتوانی فەلەستینی و پەرەپێدانی سیاسەتی دەستبەسەراگرتنی هەرچی زۆرتری زەویوزاری فەلەستینیەکان و دامەزراندنی شارچکەی جوولەکەنیشین (الإستیطان) لەسەریان، بەڵام دەیەک کە لەسەدا چل و دوو (٤٢%) خاکی فەلەستینی گرتۆتەوە و وای کردووە (کەناری ڕۆژاوا) بۆتە چەند پارچە زەویەکی لێک دابڕاو لە ڕەگەزی ئەو شارچکە جوونشینانەوە کە لەملاولایەوە دامەزرێندراون، بەمەش هەڵی دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی فەلەستینی لەووی عەمەلیەوە لەباربردووە.

ئەوەی کە پەرلەمانی ئیسرائیل (ناسراو بە کەنیسەی ئیسرائیلی) لە (١٨-٧-٢٠٢٤)دا، بە پێژە یاسایەک بەیاریدا هەرگیز دان نانێت بە دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی فەلەستینیدا! ئەمە خۆی گوزارش لەوە دەکردەوە و لەسەر زەوی ئەم هەڵەی لەباربردووە، ئینجا دێت لە ڕووی یاساییشەوە لەناو پەرلەماندا مەرکی لە دەدات.

2. پاکتاوسازی لە دوو قۆناغی مێژوویی جیاوازدا

فەلەستینیەکان لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا، کەوتنەبەر پلاماری پاکتاوسازی و کۆچاندنی زۆرەملێیی و دەرپەڕاندن لە نیشتیمانی خۆیان، هەروەک دەبینین ئەمەکە لە سەرەتای سەدەی بیست و یەکەمیشدا هەمان سیناریۆ دووبارە دەبێتەوە.

بەڵام ئەو دوو پاکتاوسازی و زوڵم و زۆرییە دژ بە خەڵکی فەلەستین، لەڕووی بنەمای مادییانەوە جیاوازن لە یەکتری.

A. ناوەڕۆکی پاکتاوسازی یەکەم

ئەو حاڵەتەی سەرەتای سەدەی بیستەم لێک لەو حاڵەتە دەچێت کە سەرمایەداری لە ئەوروپا لە سەرهەڵدان و پەرەسەندی خۆیدا لە

سەدکانی (١٦ و١٧ و ١٨) بگرە تا (١٩)ش کەوتە قەلاچۆکردنی دانیشتوانی ڕەسەنی ئەمریکای باکور و ئەمریکای لاتینی و ئوسترالیا و چەند شوێنکی ئەفریقیا و خۆیان تیایدا نیشتەجێ بووون و ئاوەدانیان کردەوە و شارستانی سەرمایەداری و دەوڵەتی دیموکراتی جینۆسایدکەریان تێدا دامەزراند، جا ئەم قەلاچۆکاریی و دەرپەڕاندنە زۆرە ملێیەی خەڵکی فەلەستینی کە لەسەرەتای سەدەی بیستەوە دەستی پێکرد و لە (١٩٤٨)دا گەیشتە چەپۆپەی خۆی کە بە (نەکبە) ناسراوە، دروست وەک قەلاچۆکردنی دانیشتوانی ڕەسەنی ئەمریکا و ئوسترالیا وابوو، کە لە ڕێگەی جینۆسایدکردن و دەرپەڕاندنی فەلەستینیەکانەوە دەوڵەتکی سەرمایەداری ئیسرائیلی لەسەر خاکەکەیان دروستکرا کە بە دیموکراسیانە و هەڵبژاردنی ئازادانەی پەرلەمانییەوە بەناوبانگە و بەشێوەیکی دیموکراسیانە قەلاچۆی فەلەستینیەکان دەکات، ئەمە خۆی بەشکیش بوو لە سیاسەتی ئیمپریالیستی بریتانیا لە جەنگی جیهانی یەکەمدا و لە هەژهەژاتی ناوەڕاستدا، بە دابین کردنی بەرژەوەندییە ئیمپریالیستییەکانی خۆی.

B. ناوەڕۆکی پاکتاوسازی دووەم

بەنام بە کۆتایی هاتنی سەردەمی (جەنگی سارد) و سەرکەوتنی لیبرالیزمی نوێ و بە بەهاکردنی ئایدیا و ئاسۆ یەکسانیخواز و پێشکەوتووخوازەکان و چوونەدواوەی بزووتنەوە چەپەکان لەسەر ئاستی جیهانی، و تێکشکانی ناسیونالیزمی عەرەبی و هاتنەئارای ئیسلامی سیاسی، هاوکاتی ئەمانەش گۆڕ و پەرەسەندنکی بەرچاوی سەرمایەداری لە ئیسرائیل، زەمینەیان خۆشکرد بۆ پەرەسەندنی هێزەوی لە کایەی سیاسی ناو ئیسرائیل و سەرهەڵدانی فاشیزمکی نوێ لە کۆتایی سەدەی بیست و سەرەتای سەدەی بیست و یەکی ئەو دەوڵەتەدا.

ئەم هێزەویە لە پەرەسەندنی خێیدا دەسەڵاتی گرتەدەست و کەوتە پیادەکردنی پلان و نەخشە فاشیستەکانی، جا ئەوەی کە ئەمە ئەم جینۆسایدە و ئەو وەحشیگەرییەی کە دەینینی دەرحەق بە خەڵکی فەلەستین دەکرێت بەرهەمی ئەم هێزەوی و فاشیزمە نوێیەی ئیسرائیلە کە پایەکانی لەسەر زەمینەیکی مێژوویی وەرچەرخانی هێزەوانەی جیهان لەسەردەستی نیولیبرالیزم و پەرەسەندن و گۆشەکی گەورەی سەرمایەداری ئیسرائیل وەستاوە.

بەدنیاییەوە دەوڵەتی ڕەگەزپەرستی ئیسرائیل، ئایدیۆلۆژیای زایۆنیزم و چیرۆکە مێژوویی و ئایینییە پڕوپوچەکانیش وەک سەرپۆشک بۆکار دەهێنێت بۆ پاکانەی تاوانکانی خۆی و

پەرەپێدانی هەرچی زیاتریش بۆ تاوانەکان، بەڵام ئەم هەوڵەتی بابەتکەیە. ئەم قۆناغە چەند لە پێسپێکی مێژوویەدا دروستکراوەت و کراوەت بە دۆستی ئیسرائیل، ئێستا پاش تێپەڕینی زیاتر لە نیو سەدە لەسەر قاچەکانی خۆی وەستاوە و بەپێی میکانیزم و یاسا ئابووریەکانی خۆی، خۆی بەرهەم دەهێنێتەوە، بەیەکەوە ناوەکێدا ئاوەژووی گۆڕان و پەرەسەندنی سەرمایەیە کە پاڵ دانەت بە دۆستی ئیسرائیلەوە بە گرتنەبەری سیاسەتی ئیمپریالیستییانە و فراوانخوازیانەی داگیرکارییانە (ئیستیعماریانە) و پیادەکردنی تاوانی پاکتاوسازی و کوشتوبڕی وەحشیگەریانە بە دەستبەسەراگرتنی تەواوی خاکی فەلەستین لە کۆشەوایەکی ئاستەواری نیولیبرالیزمی خنکێنەری فکری و سیاسی جیهانیدا.

3. **پایەی دووەمی نیو-فاشیزم لە ئیسرائیل**

پایەیەکی تری ئەم نیو-فاشیزمە لە ئیسرائیل کە تەواوکەری پایەکەی تریەتی لە پاکتاوسازی و دەرپەڕاندن و فراوانخوازی ئیمپریالیستانە، بریتییە لە پاشکۆپێکردنی چەپی ناو ئیسرائیل و چینی کرێکار و زەحمەتکێشی کۆمەڵگەداو ئیمتیاز پێدانیان، جا بەبێ داسپاندنی ئەم پاشکۆیە بەسەر چەپ و کرێکاردا لەناو ئیسرائیل، ئێستەم بوو ئەم هەموو وەحشیگەری و تاوانە دژەحق بە ئینسانیەت ئاوا بە پەردە بەربەرچاوی کۆمەڵگەی جیهانەوە پیادە بکرێت.

بەم پێیە، گەرچی کۆتاییهاتنی جەنگی سارد و سەرکەوتنی نیولیبرالیزم بووە هۆی کۆتاییهاتنی زۆرێک لە کێشە و گرۆگەڵە لەچارنەهاتووەکانی جیهان، لەوانە چارەسەری ئیمپریالیستانە بە کۆتایی پێهێنانی هەگەمۆنیزمی لە وڵاتی (ئەفریقای باشوور)، بەڵام ئەم سەرکەوتنە جیهانییەی نیولیبرالیزم نەک هەر کۆتایی نەهێنا بە کێشەی فەلەستین لە هەگەمۆنی چارەسەری ئیمپریالیستانەی (پەیمانی ئۆسلۆ ١٩٩٢)ەوە، بەڵکو بووە هێندەی تر تونوتیژکردنەوەی ئەو کێشەیە و داخستنی دەریچەی چارەسەری نەوەوەتیی بورژوازیانەش بەپێی بەیارنامەی "نەتەوە یەکگرتووەکان" کە چارەسەری دابەشکردنی خاکی فەلەستین بوو بە دامەزراندنی دوو دۆڵەتی فەلەستین و ئیسرائیل.

4. **پێچەوانەبوونەوەی هاوکێشەی پاکتاوسازی جوولەکە بە پاکتاوسازی فەلەستینی**

بزووتنەوەی ناسیونالیزمی عەرەبی لەسەرەتای سەرەی بیستەوە تا ڕووخانی بلۆکی ڕۆژهەڵات و کۆتاییهاتنی جەنگی سارد؛ لەناو فەلەستین و لەناو وڵاتە عەرەبییەکاندا، بە چەپ و ڕاستیانەوە، بە ئیسلامی و عەلمانیانەوە، لەسەر ئەوە کەک بوون کە هەبوونی (دەوڵەتی ئیسرائیل)، بە چەمکی ئەوان (قەوارەی زایۆنیستی-الکیان الصهیوني) لەسەر خاکی فەلەستین ڕەت بکەنەوە.

باڵی ڕاستڕەوی کۆنەپەرست و شۆفێنیست و ڕەگەزپەرستی ناسیونالیزمی عەرەب بانگەوازی دامەزراندنی دەوڵەتێکی قەومی عەرەبی دەکرد لە فەلەستین کە هەڵسەت بە پاکتاوسازی و گۆسک لەدانی (جوو)کان و دەرپەڕاندنیان، بەتایبەت ئەوانەی کە لە ڕەگەی کۆچەوە لەسەرەتای سەدەی بیستەوە هاتبوون و نیشتەجێکرابوون لە فەلەستین.

هەرچی باڵی چەپ و عەلمانی ناسیونالیزمی عەرەب بوو لەگەڵ دامەزراندنی دەوڵەتێکی قەومی عەرەبیدا بوو کە مافی (جوو)کان وەک هاوڵاتی لەناو ئەو دەوڵەتە عەرەبییەدا بەپێی یاسا بپارێزێت.

ئەم ڕەبازەی دوایی نزیکایەتییەکی هەبوو لە ڕەبازێک کە خوازیاری دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیموکراتی بوو لەسەر بنەمای هاوڵاتی (بەمانایەک غەیرە قەومی و غەیرە دینی) بە هەموو ئەو هاوڵاتیانەی کە لەسەر ئەو خاکە (فەلەستین) دەژین. ئەو سەردەمانە لە نێوان هەردوو جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم (حزبی شیوعی لە فەلەستین) و ڕەکخراوەی تری سۆشیالیستی و مارکسیستی پێکهاتوو لە کەسانی چەپی جوولەکە کە لە ئەوروپاوە هاتبوون بە فەلەستین و لەگەڵ ئەم چارەسەردا بوون.

کۆشمەکێشی ناسیونالیزمی عەرەب و زایۆنیزم (وەک ئایدۆلۆژیا و بزووتنەوەی ناسیونالیستی جوولەکە و قەوارەکەی لەسەر خاکی فەلەستین واتا دەوڵەتی ئیسرائیل) لە ڕەوەندێکی مێژوویيدا لەبەرژەوەندی ناسیونالیزمی جوولەکە و بەزیانی ناسیونالیزمی عەرەب تەواو بوو.

لەو فاکتانەی کە ڕوونیان هەبوو لەو مەیدانەدا؛ ڕووبەڕووبوونەوەی بەرژوا ناسیونالیستی عەرەبی بوو لەگەڵ قەیرانکانی پەرەسەندنی سەرمایەداری ناوخۆی ئەو وڵاتانەی کە تێیدا دەسەڵاتدار بوو، لەگەڵ بزووتنەوە ناڕازایەتییە جەماوەرییەکانی ناوخۆ و دڵان لە چۆنەجەنگەکەدا دژ بە ئیسرائیل، و گۆشەی ئیسلامی سیاسی بە پشتیوانی ئیمپریالیزم،

و باروودخی ئاوگۆ جیهانییەکان کە سەری کێشا بە کۆتایی جەنگی سارد و دامانی بلۆکی سۆڤیەت کە پشتیوانی ناسیونالیزمی عەرەب و دەوڵەتکانی بوو، بۆ گشت ئەم فاکتانە ڕوونیان گۆڕا لە گۆڕینی تەرازووی هێز لە بەرژەوەندی باڵادەستی ئیسرائیل، و ناسیونالیزمی عەرەبیش ناچار هەموو هەوڵ و تەقەلای هاتەسەر ئەوەی کە ئیسرائیل ڕازی بکات بە بەیاری (نەتەوە یەکگرتووەکان) بە چارەسەری (دوو دەوڵەتی) لەسەر خاکی فەلەستین و دەستهەڵگرێت لە پاکتاوسازی فەلەستینییەکان. ئەمەش بەپلەی یەکەم لەترسی ئەوەی کە مەسەلەی فەلەستین بەتە بەشێک لە ویژدانی جەماوەری ئازادیخواز و ئینساندۆست، نەک هەر لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەڵکو لەسەراسەری جیهانیشدا، بەیە بورژوا فەرمانڕەوای هەر وڵاتێک ناچارە بە ڕواڵەتیش بێت خۆی بەلایەنگری دەسیەی فەلەستین دابنێت.
ئەوەی کە ناسیونالیزمی عەرەبی، بەتایبەت باڵی شۆفێنیست و ئیسلامگەرپەرستەکەی، بەتەمای پاکتاوسازی جوولەکە بوو، لە ئێستادا پێچەوانە بەتەوە بە هەوڵدانێک کە هەرچەندێک بێت بەربگیرێت بە پاکتاوسازی فەلەستینییەکان لە لایەن ناسیونالیزمی نیو-فاشیزمی ئیسرائیلییەوە.

5. **چارەسەری ڕیشەیی**

بەر لە باسکردن لە هەر جۆرە چارەسەرییەک، پێویستە دەستبەجێ ئەم شتانەی (ناتانیاهۆ) و نیو-فاشیزمی ئیسرائیل دژ بە خەڵکی فەلەستین بووەستێندرێت، ئەمە جەنگی نەوان گروپێکی تیرۆریست و دەوڵەتی ئیسرائیل نییە، ئەمە جەنگی دەوڵەتێکی تیرۆریستە دژ بەگەلێک بەبیانووی دژایەتی گروپێکی چەکداری تیرۆریستی ئیسلامی وەک (حەماس)، کە وجودی ئەم گرووپە و چەندین گرووپی تیرۆریستی تریش بەرهەمی خودی ئەو دەوڵەتە تیرۆریست و ڕەگەزپەرستەی ئیسرائیلن.
ئەگەر بەیارە کۆتایی بهێندرێت بە گرووپە تیرۆریستەکان و بە کاری تیرۆریستی دژ بە خەڵکی سیڤلی ناو ئیسرائیل، و ئەم خەڵکە بە ئاشتی و ئارامی بژین، ئەوا پێویستە سەرچاوەی سەرهەڵدانی تیرۆر و ئەم گرووپە تیرۆریستانە بنەبە بکرێت، کە ئەویش بنەبەکردنی ڕەگەزپەرستی ئایینی و نیو-فاشیزمی قەومییە لە پێکهاتەی (ستراکچەری) دەوڵەتی ئیسرائیلدا.
دەوڵەتێک ئامادەی جەنگ و پاکتاوسازی و ئاگربڕدانە ماڵ و گیانی خەڵکی فەلەستینی بێت بەدنیاییەوە پێشکی ئاگری

تیرۆریزمیش لەرۆڵەوە بەر خەڵکی سیڤل و بێ تاوانی ناو ئیسرائیلیش دەکەوێت و ئەم خەڵکە هەرگیز ناتوانێ بە ئارامی و بێئاشتی بژیت. ئەمە ئەم خەڵکە بە پلەی یەکەم گیردەی دەوڵەتی ڕەگەزپەرست و نیوفاشیستی ئیسرائیلن، کە هەتا ئامادەیە بە پیادەکردنی سیاسەتە فاشیستەکانی تەواوی ئەو کەسانەی کە هاوڵاتی ئیسرائیلین و بە بارمتە گیراون لەلایەن (حەماس)ەوە لە هەمەتەی تیرۆریستانەی (٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣)دا، بیانکاتە قوربانی و نایەوێت سازش و دانوسان بکات بە بەردانیان.

هاوڵاتی مەسەلەکە لایەک وا دەتبەرچاو کە ئەو خەڵکی ئیسرائیل گیریانخواردووە بەدەست تیرۆریزمی (حەماس) و هێزە تیرۆریستەکانی تری ئیسلامی سیاسییەوە و دەوڵەتی ئیسرائیل دڵیانپارێزێت!، وە لەلایەکی تریشەوە وا دەتبەرچاو کە ئەو (حەماس)ە خەباتی دژکات بۆ ڕزگاری فەلەستین و بەرگری لە ماف و ئازادی خەڵکی فەلەستین، بەڵام لە جەوهەردا پێچەوانەی هەردوو ئەو هاوکێشە دروستە.

بە واقعی خەڵکی ئیسرائیل گیردەی دەستی دەوڵەتی هەگەزپەرست و نیوفاشیستەکەی خۆیەتی کە بەتە سەرچاوەی دروستبوون و سەرهەڵدان و گەشەی هێز و گرووپە تیرۆریستەکان تا بکەونە گیان خەڵکی سیڤلی ئیسرائیل، وە ئەو خەڵکی فەلەستینیش کە گیریخواردووە هەم بەدەست هەگەمۆنیچارەی ئیمپریالیستانەی (ئەسڵەی ١٩٩٢)ی بە بنبەستگەیشتووی (فەتح -هەکخراوی ڕزگاری فەلەستین) و هەم هەگەمۆنیچارەی ئیسلامی سیاسی تیرۆریست و فاشیست لە چەشنی (حەماس) و (جیهادی ئیسلامی) و بە پشتیشیانەوە جمهوری ئیسلامی ئێران و دارودەستەکانی لە وڵاتانی هەژهەمۆنی ناوەڕاستدا.

ئەمە هەتا بە گرتنەبەری هەگەمۆنیچارەیەکی عەمەلی بەرژوازیانەی نەودەوڵەتی کە بیەوێت بەپێی بەیاری (نەتەوە یەکگرتووەکان) ئەم کێشەیە کۆتایی پێ بهێنێت و دوو دەوڵەت لەسەر خاکی فەلەستین دابمەزرێت و هەردوو لا دان بە یەکتریدا بنێن و وەک دوو دەوڵەتی دراوسێ بە ئاشتی پێکەوە بژین، هەتا بە ئەم هەگەمۆنیچارەش پێویست دەکات کە هاوسەنگی هێز هەم لەناوخۆی ئیسرائیل و هەم لەناوخۆی خەڵکی فەلەستیندا لە دژی هاستەوی و فاشیزمی قەومی و دینی هەردوولای ئیسرائیلی و فەلەستینی و لەبەرژەوەندی هەوتی ئازادیخوازی و ئینساندۆستی هەردوولا بگەڕێت.

ئەمەش کارێک نییە بە تەنهایی لەناوخۆی ئیسرائیل و لەناوخۆی

خەڵکی فەڵەستیندا ئەنجام بدرێت، چونکە کێشەی فەڵەستین کێشەیەکی نەتەوەیی ناوخۆی دەوڵەتێک نییە، و کێشەیەکی نێو هەر چوارچێوەیەکی ناوچەیی بگرە جیهانیش و یەکێک لە گرنگترین کانی سیاسەتی جیهانی.

بۆیە هەروەک چۆن کێشمەکێشەکانی جیهانی دوو قوتبی لایەک کەمگی کرد بە زیندووکردنەوە و پڕڕەپەدانی ڕەوتی ئیسلامی سیاسی بە بڕەنگاربوونەوەی کەمۆنیزم و ناسیونالیزمی عەرەبی ناکەک بە بڕژەوەندیی وڵاتە ئیمپریالیستەکانی ڕۆژاوا، وە ڕووخانی بلۆکی سۆڤیەت و سەرکەوتنی نیولیبرالیزمیش بووە زەمینەخۆشکەر بۆ مەیدانداری ڕەوتی ئیسلامو گۆشەی نیوفاشیزم لەناو ئیسرائیلدا، ئاواش هەر گرووپانکارییەکی جیهانی لە تەرازووی هێزی نێوان بزووتنەوەی چەپ و کەمۆنیستی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە بەرامبەر بزووتنەوە و ڕەوتە کۆنەپەرست و ئیستەوە فاشیستەکانی قەومی و دینی، وە بەگشتی گرووپانی هاوسەنگی هێزی نێوان چینی کرێکار و دەسەڵاتە بورژواکان، کەمگی دۆکات بە گرینتیی تەرازووی هێز هەم لەناوخۆی ئیسرائیل و هەم لەناوخۆی خەڵکی فەڵەستیندا.

بەم پێیە ڕەگەی ڕزگاری هەردوو گەلی فەڵەستین و ئیسرائیل، ڕەگەی کۆتایهێنان بە وەحشیگەری نیوفاشیزمی ئیسرائیلی و تیرۆری ئیسلامی سیاسی و چارەسەری کێشەی فەڵەستین بشێوەیەکی ڕیشەیی، هەمان ڕەگەی ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنێکی بنەڕەتیانەیە کە لە دەستووری کاری کەمۆنیزمدایە بەتایبەت لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لەوانە لەناو ئیسرائیل و فەڵەستیندا، لە عێراق و کوردستانکەیدا، کە ئەویش ڕەگەی ڕەکخراوکردنی چینی کرێکار و حزبێت بخشینە بە کەمۆنیزم لە دەرونی ئۆپەراسیۆنێکی چینێ و هێنانەمەیدانی بزووتنەوەیەکی کەمۆنیستی کرێکاری بەهێز و هێنگاونانە بە هێنانەدی ئینتەرناسیونالیزمی پڕۆلیتاری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

بەڵام دەستبەکاربوون بە گۆڕبخشین بە سەروساماندانی ئەم ئرکە نەک هەر دەستوپێگیر نییە بە بەشداری کەمۆنیستەکان و ڕەکخراوە جەماوەری و کرێکارییەکان لەناو هەر کەمپین و چالاکییەکدا کە لە ئێستادا لەئارادایە بە دژایەتی کردن و پووچەڵکردنەوەی سیاسەتەکانی (ناتانیاهۆ) و فاشیزمی ئیسرائیلی بە درێژدانیان بەم جەنگە و پیادەکردنی سیاسەتی ڕەگەزپەرستانە و پاکتاوکردنی فەڵەستینیەکان، بەڵکو پێویستە دەستپێشکەر و ئابڕیشی بن لەو خەباتە ڕۆژانەیاندا.

سێپتەمبەری 2024

ئامانجی سەردانی پزیشکیان بۆ عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

سەردانەکەی مەسعود پزیشکیان سەرۆک کۆماری نوێی ئێران بۆ عێراق لە کاتێکدایە کە پێوەندیەکانی نێوان هەردوو وڵات شایەتی گرژیو ئاڵۆزیەکی زۆرە، وە هاوکات لەگەڵ زۆرێک لە گرژیە ناوچەییەکان، بۆ تایبەتی بەردەوامی ئاڵۆزی شڵەژو کوشتاری بۆ کەمێکی دانیشتوانی غەززەو ناکارامەیی ئێران لە وڵامدا بۆ ئیسرائیل و دەخاڵەتی هاستەوخۆی تورکیا وەک هاوبەرێکی ئێران لە عێراقدا، لە هەمانکاتدا لەبەرامبەر واقعیەتی ئەو ئاڵوگۆڕانەی کە بەدەخاڵەتی وڵاتانی زلهێزی دنیاو ململانێی نێوانیان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا پێشبینی دەکرێت، لەم بارەیەوە کۆماری ئیسلامی ئێران هەوڵێدات جێگایەک بۆ ئێران دیاری بکات.

هەبەزاردەی پزیشکیان لەسەردانی بۆ عێراق، وەک دەرکەوتەی بەردەوامی تەرکیزی سیاسەتی ئێرانە، لەسەر زیاتر چەسپاندنی نفوزو دەخاڵەتی لەگەڵ پاڵپشتانی سیاسی عێراقدا ، کە لە ڕووی ئابووری و دارایی و باڵادەستی سەربازی لە ناوچەکەدا بۆ ئێران، عێراق بۆتە بوارێکی پربایەخ و گرنگ، لەهەمانکاتدا بووەتە مەیدانێک بۆ بەرەوبردنی ململانێکانی و یەکلایکردنەوەی بەرکەوتەکانی لە بەرامبەر هاوبەرکانیدا، هەروەها بۆ بردنە پێشەوەی دەورو کاریگەریەکانی لە ناوچەکەدا.

بۆتایبەتی کە عێراق لەم دەورانەدا جێگایەکی تایبەتی بۆ پڕۆژەی گەشەپێدان تەرخانکردوە، ئەم پڕۆژەیە زیاتر پەگەی تورکیا لە عێراق دەبات پێشەوە، بەڵام تائێستا جێگایەک لەم پڕۆژەیەدا بۆ ئێران دیاری نەکراوە، ئەمەش خاڵێکی گرنگی سەردانەکەی پزیشکیانە بۆ عێراق. پزیشکیان ئاماژەی بەوەداوە کە لەگەڵ سودانی لەسەر پڕۆژەی ستراتیژی درێژخایەن گفتوگۆیان کردووە کە دەبنە هێی هاوکاری زیاتری نێوان هەردوو وڵات.

هەوڵکانی حکومەتی پزیشکیان بۆ پاراستنی عێراق وەک دەرچەیەکی ئابووری بۆ ئێران و دەرچەیەک بۆ خەدزینەوە لەو سزا تووندانەی کە لەلایەن ئەمریکاوە بەسەریدا سەپێنراوە، جگە لەوەش جێگیرکردنی ئەو ڕێچکەیەی کە سەرکەوتو بێت لە بەرامبەر، هاکاباری و دەخاڵەتی

وڵاتانی زلهێزی دنیا لە ناوچەکەدا و پێگەی زیاتری لە عێراقدا بسەپێنێت، لە هەمانکاتدا فرسەتی هەوبەوبونەی بەزووتنەوە چەکدارەکانی ئێپزسەنی ژمارەکەی فراوانترو مسۆگەرتر بکات.
دوای ئەوەی پزیشکیان لە لایەن سودانیەوە پشوازی لێکرا، پزیشکیان چووە شوێنی کوشتنی سولەیمانی و ئەلموهەندیس، لەوە تاجە گوێنەی لە شوێنەکە داناو مارکی تاوانبارکردنی ئەمریکای بە ئەو هەوداوە بەرجەستەکردووە.
یەکەم ژاژی سەردانەکەی سەرەک کۆماری ئێران بۆ عێراق شایەتحاڵی چەوار یاداشت بۆ، کە لە بواڕەکانی پەروەردە، ڕاگەیاندن، پەیوەندیەکان، کشتوکاڵ و ناوچە ئازادەکان واژەکران.
سودانی ئەم یاداشتانەی شانبەشانی یاداشتەکانی کە پشتر واژەکراوە وەسف کرد، جەختی لەوە کردووە کە "هەرچەندە ئەم هاوبەشیانە زیاتر فراوانتر بن، ڕێنگدانەوەی ئەرێنی لەسەر ئاستی سەقامگیری ناوچەکە دەبێت"!.
سەرەکی ئێران بۆچنیدا لە چوارچێوەی هەوڵەکانی بۆ کەمکردنەوەی گەشگیری نەودەوڵەتی ئێران و کەمکردنەوەی کاریگەری گەمارەکانی ڕۆژئاوا، لەسەر ئابووری کۆماری ئیسلامی ئەولەویەت بەدات بۆ پتەوکردنی پەیوەندیەکان لەگەڵ وڵاتانی دراوسێدا، ئەمەش ئەوە ڕادەگەیەنێت کە ئێران و عێراق پێویستیان بە بازاڕی یەکترێ بە ساغکردنەوەی کاڵاکانیان تێنانێت لە بواری وزەشدا.
میدیاکانی ئێران باویانکردووە، قەبارەی بازرگانی نانەوتی نێوان ئێران و عێراق نزیکەی پێنج ملیار دۆلار بووە لە نێوان مانگی ئازاری 2024 تا تەموزی 2024.
هەروەها ئێران ژاژانە ملیۆنان مەتر سێجا گاز هەناردەی عێراق دەکات بۆ کارپێکردنی وەستگەکانی کارەبا. عێراق پاشکەوتی هەیە لە پێدانی ئەو هاوردەکردنانە، کە لەسەدا ٣٠ی پێداویستیەکانی کارەبا دەگرێتەوە، کە دەکاتە ملیارەها دۆلار.
لە مانگی ئەیلولی ساڵی 2023، هەردوو وڵات پڕۆژەی هێڵی ئاسنی بەسرە- شەلەمچیان دەستپێکرد، ئەو هێڵەی کە شارە گەورە کەناریەکانی باشووری عێراقیان بە دەروازەی سنووری شەلەمچە دەبەستێتەوە، کە مەودای زیاتر لە 32 کیلۆمەتر دەبێت.
سودانی هەوڵەدات هاوسەنگیەکی گونجاو لە نێوان پەیوەندیە بەهێزەکانی لەگەڵ ئێران لە لایەک و پەیوەندیە ستراتیژیەکان لەگەڵ ئەمریکا لە لایەکی دیکەوە بپارێزێت، لە کۆنگرێیەکی ڕۆژنامەوانی هاوبەش کە لەگەڵ پزیشکیان بۆچوو، ڕایگەیاند: "بەغدا و تاران ڕۆتیدەکەنەوە ململانێی بەردەوامی غەزەی بەرفراوان بکەن".
هەروەها "هەوڵستی پرەنسیپی، دەستووری و یاسایی حکومەتەکەی

دووپاتکردەوە کە ڕەگەز بە هیچ لایەنێک نادات دەستدرێژی، کردەوەی چەکداری، یان هەڕەشەیەکی سنووربەزێن لە دژی کەماری ئیسلامی ئێران لەسەر بنەمای خاکی عێراق ئەنجام بدات". ئەمەش ئاماژەیە بە پەرەسەندنی هاوکاریە ئەمنیەکانی نێوان هەردوو لایەن لە هەوبەوبونەوەی بزووتنەوە چەکدارییەکانی دژبە ڕژیمی ئێران کە دەیان ساڵە لە ناوچەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق چالاکن.
بەڵام ئەوەی کە زیاتر پەیوستە جێگای سەرنجمان بێت، هەڵبژاردنی پزیشکیان بە یەکەم سەفەری دەرەکی دوای دەستبەکاربوونی بۆ عێراق، لەخۆی نەهاتە ئاراوە، هەروەها پاڵنەری پەیوەندیە جیاجیاکانی نێوان هەردوو وڵاتیش نەبووە، بەڵکو مەبەستێکی تایبەتی تری، کە دوای ئەم سەردانە بۆ عیراق، سەرکەی ئێران بەرەو نیوێرک دەڕوات، بۆ بەشداریکردن لە کۆبوونەوەی کەمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەمەش هەڵکارێکی گرنگ و جدیە بۆ ئەوەی عێراق یەکەم شوێنی مەبەستی پزیشکیان بێت، تا جەخت لەسەر گرنگی جیۆپۆلەتیکی عێراق بکاتەوە بۆ ئێران، تا پەگەزێکی بەرزی ئێران لە نەتەوە یەکگرتووەکان نیشان بدات. ئەوەی ڕاستی بێت زەربەی ئەو نوسرانەی دەربارەی سەردانی پزیشکیان بۆ عێراق لەکۆڵنەویان لەسەرکردوە، هەرێک لای خێوەخاڵی گرنگیان ئاماژە پێداوە، بەڵام ئەو ئامادەکارییانەی کە پزیشکیان و کەماری ئیسلامی ئێران هەوێی بۆئەدەن، تا ئێران لە نیەرک و نەتەوە یەکگرتووکان بەدەستکەوتەوە ڕاوەستێت، سەرنجیان نەچەتە سەری.
بەشێکی دیکە لە سەردانەکەی بۆ عێراق دوای ئەوە هات کە بەغدا لە ڕەگەی ڕاوێژکاری ئەمنی سودانی، گفتوگۆیان لەگەڵ واشنتۆن بۆ کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە عێراق ڕاگەیاندوە، ئەمەش پەیامێکە بۆ واشنتۆن کە تاران ویستویەتی لە ڕەگەی سەردانەکەیەوە بیگەیەنێت. واتە پەیامەکە ئەوەیە کە ئێران لە ئۆگەری کشانەوەی ئەمریکادا، هەوڵەدات ئەو بۆشایە پڕکاتەوە، واتە دەخاڵەت و پەیوەندی لەگەڵ عێراق لە پێشینەی کارەکانی دەبێت و سەردانەکەشی گوزارشت لەو ئاراستەیە دەکات.
بەڵام ئەوەی پەیوستە ئاماژەی پێبدەین کە پەیوستە بە واقیعی ئەمنی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە چاوەڕوانی کشانەوەی ئەمریکا لە عێراق ناکرێت، ، چونکە ئەمریکا ئامادە نیە لە عێراق بکشێتەوە، هەروەها ئامادە نیە دەرفەت بە تاران بدات تا زیاتر بچێتە ناو عێراقەوە. "ئەمە قسەی ئەمریکیەکانە".
هەڵبەتە تورکیاش لایەنێکی زلهێزی ناوچەیە و وەک هاوکارێکی ئێران مەیدانەکە چۆڵ ناکات، لە هەمان ململانێ و پەیوەندیە جیهانیەکاندا یاری دەکات.

لایەکی دیکەو سەردانەکەی پزیشکیان لە هەلومەرجێکی زۆر هەستیاردایە سەبارەت بە دۆخی ناوخۆی عێراق، بە پێی ئەو زانیاریانەی لەسەر پێوەندی نێوان لایەنەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی دژە پێکراوە، چەبوونەوەی ناکۆکی نێوان بەشێک لە سەرکردەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی و سودانیدایە، کە ئاماژەیە بۆ ئۆگری هەڵوەشاندنەوەی چوارچێوەی هەماهەنگی، ئەمەش لە ئێستادا لە بەرژەوەندی تاران نابێت، بۆیە بەشێک لە بەرنامەی سەردانەکە، کابونەوەیە لۆگۆ سەرکردەکانی بلۆکە سیاسییەکان، هەوڵدانە سەردانەکە زیاتر بۆ جۆخستن و پشتیوانیکردنە لە هەوڵستی ئەو لایەنانەی چوارچێوەی هەماهەنگی کە نزیکن لە ئێرانەوە. ئەوەش ئاشکرایە کە سودانی زۆر لە ئێران نزیک نەبووەتەوە، زیاتر هەوێداوە مەودای نێوان بۆغدا و تاران بپارێزێت، لە هەمان کاتدا لە هەوڵی ڕاگرتنی هاوسەنگی بۆغدایە لە گەڵ ئەنقەرەو و تاران و واشنتن، ئەم ئاراستەیەش هەمیشە جۆگای نیگەرانی ئێرانە کە ناتوانێ بادەستی تەواو بەسەر عێراقدا دابین بکات، لە هەمان کاتدا ئێران ناشتوانێ بەئاسانی پێرچکرداری خۆی لەو سیاستانەی سودانی عەمەلی کاتەوە، چونکە ئاشکرایە کە ئەمریکا و تورکیا پشتیوانی لەو سیاستانەی سودانی دەکەن کەلە بەرژەوەندی خۆیانە.

لایەنکی گرنگی ترلە سەردانەکەی سەرۆک کۆماری ئیسلامی ئێران کە دەبێت لەبەرچاو بگیرێت، جۆختکردنە لەسەر دیداری سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری، واتە دادوەر "فایق زێیدان"، بۆیە ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە ئاخەمبەست لە کابوونەوەی سەرۆکی دەسەڵاتی دادوەری لە عێراق و سەرۆک کۆماری ئێران چییە؟ پزیشکیان لە ڕۆگەی ئەم کابونەوەیەوە دەیەوێت چی بگەیەنێت؟ لەژێر ڕۆشنایی ئەو تەمەتانەی کە ئەمریکا زێیدان بەوە تاوانبار دەکات لەڕۆگەی دادگاوە هاوسەزی لۆگۆ ئێران کردوە، چونکە پێشتر واشنتۆن لە مانگی حوزەیرانی ڕابردوودا پرۆژەیەکی پێشنیار کرد بۆ سزادانی بەرپرسانی باڵای دەوڵەتی عێراق بۆ تەمەتی ئەوەی "دەسەزی" و خزمەتکردنی بەرژەوەندیەکانی ئێرانیان لە عێراق کردوە، واپەدچێت ئەم پرۆژەیەی ئەمریکا زیدانی لە سەروی لیستی ئەو ئامانجی سزادانەدا دانابێت، ئەمەش مەترسیە بەسەر سنوردارکردنی کۆماری ئیسلامی ئێران لە عێراقدا. کە دەیەوێت بادەستی خۆی بەسەر تەوای دەسەڵاتەکانی جۆبەجۆکردن و یاسادانان و دادوەری مسۆگەر بکات.

سەبارەت بە مەلەفی سیاسی و پێوەندیەکانی ئێران لۆگۆ جیهان، ڕەبازی چاکسازی کە سەرۆک کۆماری ئێران دەیەوێت پێیەوی بکات، ڕەنگدانەوەی هەوڵی نیشاندانی باشترکردنی وێنەی ئێرانە، لەسەر گۆڕەپانی نێودەوڵەتی و دروستکردنی پێوەندی ئەرێنی زیاتر لۆگۆ

وەتاندا، کەهەنگاوە بە بەشداریکردنی داشتنی ستراتیژیکانی ئیران لەسەر ئاستی ناوخۆیی و ناوچەیی و نێودەوڵەتیدا، بەڵام لەلایەک بەرجەستەکردنەوەی ئاراستەی چنیەتی دەخاڵەتی لە عیراق و پشتیوانی لە هێزە میلیشیاکان لەناوچەکەدا، لەلایەکی ترەوە چەبوونەوەی زیاتری کێشە ناوخۆییکانی لە قەیرانی ئابووری و سیاسی،هەروەها بونی ناڕازایەتیەکی فراوانی جەماوەریە بەرامبەر کەماری ئیسلامی ئیران، ئەمەش شایەتی پێشبینی بارگرژی و ئاڵۆزی زیاتر و ئایندەیەکی نا جێگیری سیاسی و قەیرانی گەورەتر لەبەرامبەر کەماری ئیسلامیدا.
پزیشکیان چۆن دەتوانێ شەوازی حکومەتەکەی بەسەرکەوتن بگەیەنێت؟، ئەمەش ئەو پرسیارەیە کە ئەتوانین بڵێین بەردەوامیدان بە دەسەڵاتی سەدارەو شیعەگەرا کام جۆرە لە سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت؟.

گفتوگۆ لەگەڵ خەشنووس عەلی ئەحوەنی.. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند عەلی ئەحوەنی: خەشنووسی وەکو ئیشقەکە بەمن سەبووریەك و ئارامیەك بە ناخم دەبەخشێت
هونەرمەند عەلی ئەحوەنی: جیاوازی هونەری خەشنووسی لەگەڵ هونەرەکانی تر ئەوە کە ناهێت زۆر لە یاسا و ڕێساکانی دەربچیت
هونەرمەند (عەلی کازم) ناسراوم بە (عەلی ئەحوەنی) یەکێکە خەش نووسانی کوردستان بەشداری چەندین خوول و پێشانگای لە سەر ئاستی کوردستان و عیراق و دەورەی عیراق دا کردوە هەروەها چەندین خەڵاتی بەدەست هێناوە.. ئەحوەنی لە شارە جوانەکەی خانەقین لە دایك بووە زیاتر لە (50) ساڵە لە شاری هەولێر دەژیت دەرچووی پەیمانگەی هونەرجوانەکانی هەولێرە بەشی سیرامیك.. ئەم هونەرمەندە لە دوای کۆتایی هاتنی نەخشی کەڵەنا یەکەم هونەرمەند بوو لە شاری هەولێر پیشانگای لە کەڵانەکانی گەڕەکی تەعجیل کردەوە ..جگە لە بواری خەشنووسی ئەحوەنی لە کاری ڕاگەیاندیش دەستەکی باڵای هەیە بە تایبەتی لە دیزاینی دیکەردا بەیە لەچەندین دەزگای تەلەفزیۆنی

کاری کردوە..لە ئستادا سەرپەرشتیاری هونەریی لەپەروەردەی هەولێر ئەمش لە نزیکە ئم هەڤپەیڤینەمان لەگڵ ئنجام دا.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئلیاس

***سەرەتا بابزانین هونەرمەند عەلی ئاوونی چۆن تکڵ بە جیهانی خش نووسی بوو؟**

- من لە ناوەڕاستی هشتاکان هەرچەندە پشتر کاری یاخود حز و خولیای وەنەکشانم هەبووە، وە خشم دەرچووی پیمانگای هونەرە جوانەکان بشی سیرامیکم، بەڵام زیاتر خولیا و حزم بە هونەری خشنووسی چوو، خشنووسی وەکو ئشقەکە بەمن کاتە پیتەکان بە جوانی دەینووسم سەبووریك و ئارامیك بە ناخم دەبەخشێت، هەر بیە خم و هونەری خشنووسی عشقەکەی هەتاهەتایی لە نەوانمانە.

***چۆن پێناسەی هونەری خش نووسی دەکەیت؟**

- هونەرەکە وەکو هەموو هونەرەکانی تر، بەڵام جیاوازیەکەی ئەوە کە نابەت زەر لە یاسا و ڕێساکانی دەربچیت،هەرلەبەر ئەوشە هەموو کەسك نابەت بە خشنووس ئگەرئەزموون وحز و ئارەزوو نەبەت .

***زۆرك لە نووسینەکانت وەکو تابلۆیەکی هونەری دەردەکەوێت، ئایا لەم ڕوانگەیەوە دەنووسیت؟**

- بەڵێ، بەگومان هەموو هونەرمەندێك، لە هەر بوارێك بێت، هونەرەکەی وا پیشان دەدات یاخود وا پشکەشی جماوەر دەکات. منیش وەکو هەموو هونەرمەندێك تابلۆی خشنووسی دەنووسم بە ئەوەی ئەو هونەرەی دەیزانم پشکەشی خڵکی بکەم، وە هەندێك جاریش لە بارودۆخکی دەروونی تێپڕ بوومە توانیومە بە نووسینی چەند پیتەك خم دەربکەم لەو دێتنگیەی کە تێیدابوومە.
- **چەندین جۆری خش نووسی هەن، بۆزتان زیاتر لەسەر جۆرە شێوازێك کار دەکەن؟**
- بەڵێ، جۆرەکانی خشنووسی زۆرن وەکو (ڕوقعە، نوسخ، دیوانی، کوفی، نستەعلیق، محقق، ئیجازە) تەنانەت ئستا هەندە جۆری تازەش پێدا بوون، بەنموونە (سومبلی). بەڵام خم زیاتر (نستەعلیق و نوسخ) دەنووسم، چونکە هەست دەکەم خەتی نستەعلیق تابلۆی ڕەنگاو ڕەنگی لە دەردەچێت، لە هەمان کاتدانزیکە لە ناخم.

***زۆربەی خەڵکی نووسەکان زیاتر گرنگی بە شێوازی خەشنووسی عەرەبی دەدەن هەکارەکەی بچی دەگەڕێتەوە؟**

- هەکارەکەی ئەوەیە کە، لەگەڵ هاتنی هەندێك لەوخەشنووسانە، کە وا بیردەکەنەوە بە تەنها خەشنووسی لە گۆشەی عەرەبی و ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز دەبێت. بەڵام ئێستا خەشنووسی تەکنیك بە هونەری ئیبستراکت بووە، کە بریتییە. لە تەکنیك بوونی پێت و ڕەنگەکان و بزاندنی ئەو بیرکردنەوەیە کە هەندێك خەشنووس وەکو جیابتان باسی دەکەن، خەشنووسی بە تەنها لە زمانی عەرەبی دەبینەوە.

***ئەو بابەتانەی لە خەشنووسییەنەکانت بەکار دەهێنیت چین (پەندی کوردین، ئایەتی قورئانن، شیعرن...)؟**

- زیاتر پەندی کوردییە. چونکە من وەکو مامۆستایەك و سەرپەرشتیارێکی هونەری، وا بە باش دەزانم ئەو پەندە کوردیە جوانانە کە لەناو کورد دا بوونی هەبووە و هەیە، ڕەزانە مامۆستایەکان بە قوتابیەکانیان شی بکەنەوە، بە ئەوەی پەند لەو پەندانە وەرگربگرن، کە باو باپیرانیان بەیانیان باس کردووە، بە ئەوەی بزانن چ سوودێکی هەیە بە ژیانی ڕۆژانەیان.

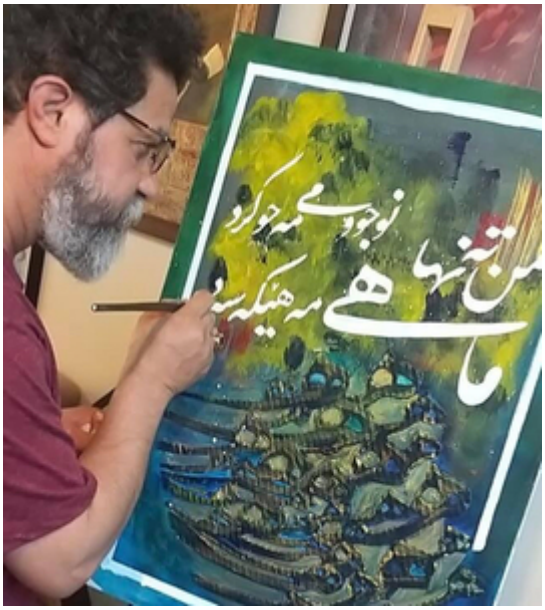
***لە نێو ناوەندە خوێندنە هونەرییەکان تاچەند گرنگی بە خەشنووسی دەدرێت؟**

- بەداخەوە ،هیچ گرینگیەکی پێ نەدراوە، بەیەش زۆرینەی قوتابیەکان بە شێوەیەکی ناشرین دەنووسن و مامۆستایەکانیانیش بە هەمان شێوە، ئەوەش دەگەڕێتەوە بە لایەنی پەیوەندیدار کە دەبێت خوولێکی هاوینە بکاتەوە و فێری خەشنووسیان بکات، بە ئەوەی قوتابی لە مامۆستاکانیان تێبگەن، ئینجا بە ئەوەی قوتابیانش لە مامۆستاکەیان فێر بن. زۆرجار لە تاقیکردنەوە قوتابی وەکامی ڕاستی نووسیوە، بەڵام بەهەی ناڕەکی دەست و خێت بە هەڵە بەی هەژمار کراوە ،هیوادارم لایەنی پەیوەیندیدار چارەسەری ئەم گرفتە بکات کە زۆر ئاسان چارەسەر دەکرێت.

***ڕەنگ تاچەند فاکتەرە بە جوانکردنی خەشنووسی بەنموونە ڕەنگی ڕەش؟**

- ڕەنگی ڕەش زیاتر بە ئایەتەکانی قورئان بەکار دێت فاکتەرێکی جوانی نیشان دەدات. بەڵام من خەم خۆتی فارسی دەنووسم چونکە

جوانیەکی زیاتر دەبەخشێ ڕەنگی زیاتر بەکاردێت، بۆ نموونە (سوور، قاوەیی، سەوز، پیرەزی).

گەلەری ئارام لە پڕۆژەیەکی نوێدا.. پەیوەستمان بە فێربوونی نیچەیە

وەرزەکانی فەلسەفە

پڕۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوێندنەوەیەک بە فیلەسوفێک دەکات بە هاوبەشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

پەیوەستمان بە فێربوونی نیچەیە

وانەی دووەم:

شێوەی فەلسەفی نیچە چی بەسەر پاشخانی هزریمان هێناوە؟

سەشەممە.. ٢٠٢٤\٩\٢٤.. کات ٧ی ئێوارە

..شبک.. پشکۆ ناکام

.....لەوانەیە کەمێگا بە هەی کارەساتی سیاسی و ئابووری کارەکی وا بکا کە تاک واتە" فرد" موراڵ لە دەست با و کەم و زۆر رێی هەبە لە پەیوەندییە کەمەایەتییەکانا ، ئەی ئەگەر کەمێگا خەی وەک " کیان"ەک موراڵی تیا نەما چی بەسەر ئەستا و داهاتووی ئەو خەکەیا یەت..!! کەللە پووتەک کە بە حیساب دکتۆرە و پیشەیەکی ئینسانی هەیە " کە ناخەکی نەخشی حەیوانی هەیە"

مامۆستای زانکۆ[ئەی قوە بەسەر زانکۆ – غەفور حەیامان چوو یان نا ؟] لە مینبەرەوە بەرامبەر دەیان ئەقڵ ئیکسپایەر ئەێ : ئەو پیاوەی لە پاسا لە تەنیشت ژنەکەوە دانیشت و زۆقی هەڵنەستا ئەو پیاو نیە و ناساغە !! کەسەک پەی وابە پیاو ئەبە وەک لابوددیەک زۆقی بە ئافرەتەکی نا ئاشنا هەستە و ئافرەتیش وەک تەنیا وەسیلەیەکی ڕەحەت بوون سەیر بکا ئەبە ئاستی موراڵی" گەر هەیبە" و بیر کردنەوە و ئینسانیەتی ئایینەکەی چی بە ؟ مامۆستایەکی زانکۆ کە هەموو زانست و بنەما ئەکادیمەکانی لە ناو

گەلا ببینە چاوەوانی چی لەو زانکۆ و کۆمەڵگایە ئەکەیت..؟ با بڵێین ئەو دکتۆرە گەورەی هەر ئەوندەی لە ئەزانێ و شارەزایەکی هەر ئەوندەی لە هەڵئەکەوتنە و وەک تاڵەفزیۆن کانتراتکی وا لە خوار ناوکییەوە ئەی وەزارەتی خوێندنی ! باڵا ! لە ئاست ئەم سووکایەتیە هەم بە پلەیەکی ئەکادیمی و هەم بە موڵاڵ بە گشتی و هەم ئیهانە کردن بە ژن و مەفهومە ئینسانییەکان ئەوە چی ؟ دکتۆرێکی شەهوانی دوور لە هەموو پرینسیپێ ئەکادیمی ئاوا بەوانەتە پیاو و ژن کە بە تێنیشت یەکەوە بن ، شایانی ئەوەیە وەک کادرێکی عیلمی سەیر بکرێت یان پشت ملی بگیرێ و لە ناوەندە زانستییەکان دوور بخرێتەوە کە بەوای تەواوم هەیە لە "سعودیە"ش کە زەدی ئایین و پێغەمبەرکەیتی ئەگا نایا بەو جۆرە بیرکردنەوە کە هەندە پێ لە سووکایەتی بە ژن و دوا جار بە شەخسیەتی خودی پیاویش..ووتان مل ملانێیانێ بە دەزینەوە و چوونە سەر مەریخ و موشتەری و...وکچی لای ئەمە تازە بە تازە دکتۆرێکی مەشک تەزیوی ناوگەڵ گەرم ئاوا باس لە پەیوەندیە کۆمەڵایەتییەکان بکا و زانکۆش نازانم لە ترسی چی بە دەنگە !بە دەنگیش زۆر جار نیشانەی ڕازی بوونە..

ئەی باشە وەزارەتی بەناو ڕۆشنبیری و هەموو ئەو دام و دەزگا ڕۆشنبیریانە بە بە دەنگن لە ئاست ئەم هەموو سووکایەتییەی کەسێک بە حیساب دکتۆرە و مامۆستای !! زانکۆ و خاوەنی خوێندنە ، خە ڕۆشنبیری کۆمەڵک بنەما و پرنسیپی فیکری و ئەخلاقی و ئینسانی خۆی هەیە و لادان لە ی نیشانەی پرسیارە لە بەناو وەزارەتی ڕۆشنبیری زۆر جار ئەبیستن کە ئەووترێ " لە گەڵ داب و نەریتی کوردەواریا ناگونجێ.." ! ئەیا ئەم تەوانینە سەکسیە بە دانیشتنی ژنێک لە تێنیشت پیاوێکەوە لەگەڵ داب و نەریتی کوردەواریا !! ئەگونجێ؟ گەر ناگونجێ کوا هەوەستی دەزگا و خودی کەسە ڕۆشنبیرەکان ؟ دەیان ڕۆکخراوی ژنان هەن کەی لەو تەئگەن کە ئیهانە کردنی پێگەی مەعنەوی ژن قورسترە لە ئیهانە کردنی جەستەی ، کاتێ کە ژن نیوەی کۆمەڵە بە کاکی دکتۆر ئەو نیوەیە ئەکا بە ئامرازی ڕەحەت بوونی نیوەکەی تر و کەسیش نوتقی لەو نایە..گەر چی ئەم ئیهانەیە هەموو کۆمەڵگا ئەگرتەوە وەک پێکهاتە.. تەوانینی کاکی دکتۆری زەوق کوڵاو شەرعیەت دانە بە دەستدرێژی سەکسی بە پاساوی ئەوەی هەچ پیاوێک لە تێنیشت ژنەکەوە بە و زەوقی هەنەستە ئەو پیاو نیە و کەسیش ئامادە نیە بە ناپیاو بناسرێ !!بە سەلماندنی پیاوەتییەکەشی پێلامار ئەیا تا قارەمانی و پیاوەتی پیاوی موسڵمان بسەلمێنە..هەڵ بپرسین گەر ژنەکی خزم یا بنەماڵە و کەس و کاری نزیک لە کاکی دکتۆر لە پاسا لە تێنیشت پیاوەکەوە دانیشت ئەو مافە ئەیا بە

پیاوەکە ئەرک و مەهامی پیاوەتی خۆی بنوێنێ..؟! دیارە وەک دکتۆر خۆی ئەگەر وا نەکا ئەوە پیاو نیە و پێویستی بە چارەسەرە ، جا نازانین لە خەستەخانەکەی خۆی یان لە یەکێکی تر.. بە نەزەریەی ئەم دکتۆرە ناوگەلێ مەقەمیە ئێ بە سایەق پاسەکان لەمەودوا " کوندەم" بەسەر نەفەرێ پیاوەکانا دابەش بکەن نێ بادا بقەومێ و ئیحتیاط وەرگرتن باشە..

ئەوە بیهێنێ بەر چاوی خەتان بە نەزەریەکەی "دکتۆر زەوق" ئەبێ لە " هەش بەهەکا" چی بقەومێ..